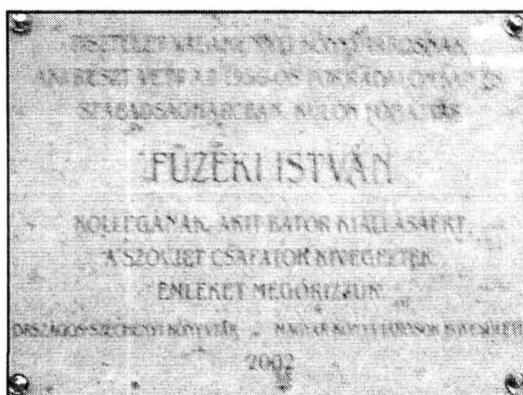

Füzéki István emlékezete

2002. november 5-én az Országos Széchényi Könyvtár ötödik szintjén márványtábla-avatásra került sor. A dátum éppen nem volt véletlenszerűen kiválasztott. November 4-e feketekeretes gyásznapja a magyarságnak, és bizonytalannal nem csak a magyarságnak. Ekkor, 1956. november 4-én ébredt rá a város, hogy „lövök szét”, ahogy a költő írta volt. És ekkortól kezdődtek a megtorlások, kivégzések, halálos ítéletek (stb.). Valószínűleg november 6-án végezték ki Füzéki Istvánt is, 1956 egyetlen (tudott) könyvtáros mártírját. Az ő márványtábláját avatták fel november 5-én az Országos Széchényi Könyvtárban, igen nagy számú résztvevő előtt.

Nem tudjuk, szakmánk képviselői közül hányan és kik ismerték Füzéki Istvánt, nem tudjuk azt sem, magában, titkon ki őrizte emlékét a kollégák közül. Az azonban bizonyos, hogy Horváth Tibor és Papp István immáron évtizede küzdöttek azért, hogy valahol – könyvtárban, könyvtári tanszéken, könyvtári vonatkozású helyen – állíttassék emléktábla a forradalom és szabadságharc (tudunkkal) egyetlen könyvtáros mártírjának, kollégáinknak, Füzéki Istvánnak, aki „megtette magát bátyáinknak”, hogy Jókaira és a Baradlay-fiúkra alludáljunk, éppen nem henyc asszociációval élve.

Az emlékbeszédeket természetesen Papp István és Horváth Tibor tartották, az ő szövegeiket közöljük az alábbiakban, ezt követően pedig a Füzéki István Emlékérem alapító iratát. Ez utóbbit annál is szívesebben, mivel ennek az Emlékéremnek a jóvoltából Füzéki István neve és példája mintegy megőrikődik egész szakmánk, minden könyvtároskollégánk számára.

Tisztelt magyar honfitársaim!

Emlékezzetek!

Emlékezzetek és örüljete! Ti, akiknek közvetlen és személyes emlékeitek vannak '56-ról, ti, a pihenés évei felé tartó hatvanasok, akik 14 éves gyerekek voltatok a nagy napokban, s ti, hetvenescs, akik érettebb fővel értétek meg történelmünk dicső eseményét és vehettetek részt benne. Örüljete, hogy sorsotok megadta nektek a történelmi egyidejűség kegyelmét, s kisebb-nagyobb mértékben, tudatosan vagy öntudatlanul, akarva vagy akaratlanul magatok is hozzájárulhattok a történelem kerekének fordulásához, fordításához.

Emlékezzetek és legyetek büszkék ti is, akiknek közvetett élményt adott '56, akik élő vagy írott forrásból merítve alakítottátok ki emlékképeteket. Legyetek büszkék, hogy olyan néphez tartozhattok, amely nem roppant bele a szolgaságba, hanem anyagi, erkölcsi és szellemi boldogulása, emberi vagy hazafiúi becsülete végett tenni mert, s vállalta merészsége következményeit.

Emlékezzetek '56-ra, még ha hallatán mindenki előtt más és más kép is jelenik meg. Éppen ezek az egymástól különböző, de egymást kiegészítő emlékek teszik élővé a tudomány, a hivatalosság, a politika, a manipuláció időben és érdekek szerint változó ábrázolatait, s vezethetnek el egy nép közmegegyezésén alapuló, de az egyes állampolgároknál élő emlékképhez.

Emlékezzetek, még ha tudjuk is, hogy az emlékezet esendő. A valóság történései – ha tetszik, ha nem – meghatározzák a történelem menetét, de a róluk való gondolkodás is – akár hű, akár hamis – visszahat a valós folyamatokra. S minél távolabb vagyunk az eseménytől időben, annál inkább szükség van az emlékező gondolkodásra, hogy a megállíthatatlanul távolodó múlt megújulva hathasson a mában is. Az emlékezet szitáján egyre nagyobb lyukakat mar a természetes feledékenység, de a kényelmes, az önfelmentő, a szándékolt feledés is. Az emlékeknek van egy köre, amelynek feltárása mindig fájdalommal jár. Az emberi természet visszariad a fájdalomtól, ezért el akarja fojtani kiváltó okát, az emlékeztetést. Álljatok ellen ennek a késztetésnek, s a keserűt az édessel együtt fogadjátok. A felejtésre kényszerítés nem árt annyira az emlékezetnek, mint az engedékeny nemtörődömség: a kényszer ellenerőt indukál, a puhaság restséget. Zsigereitekből lehetetlen kitörölni az emléket, de az embert a tudatos emlékezés teszi. Gondozzátok hát az emlékeket a gondolat vérvél, hogy újra meg újra életre kelhessenek az árnyak.

Emlékezzetek, még ha az emlékek pusztán a valót tükröző árnyképek is a barlang falán. Fényképek, mozgóképek, írott és nyomtatott szövegek próbálják a ténylegesen lezajlott eseményt rögzíteni, de fel tudják-e idézni azokat a gondolatokat, érzéseket, indulatokat, amelyeket az esemény résztvevői egyenként és együttesükben megélték? A Himnusz, a Szózat, a Kossuth-nóta szavait és melódiáját emlékezve recitálhatjuk, de ma egészen más tartalmat hordoznak, mint az októberi napok erőterében.

Emlékezzetek, még ha nem tudhatjátok is, mi hajtotta az egyes embert, fiatal és öreget az utcára, a barikádokra, a közélet új fórumaira. Weiss Manfréd gyárát akarta-e visszaadni vagy megreformálni az életképtelennek bizonyult szocialista rendszert? Bosszút akart-e állni az elszenvedett sérelmekért vagy egyszerűen élhetőbben akarta berendezni szűkebb és tágabb környezetét? A tsz-t akarta-e szét-hordani vagy másfajta szövetkezést képzelt el? Vissza akarta-e adni a földosztás-kor kapott rögöt vagy vissza akarta-e venni a birtokot? MacDonald's-ban akart-e Big Mac-et és Coca-Colát vagy hideg sört és meleg kolbászt a meccs után? A két világháború között kialakult társadalmi rendet akarta-e visszaállítani vagy valamilyen sajátos, harmadik magyar utat keresett? Egyet azonban ma is biztosan tudnak azok, akik ott voltak: a választás szabadságát akarták, a saját sorsukról való döntés szabadságát, szabadulni akartak a gyarmati sorból és a diktatúrától. A jövőről lehetek más-más elképzeléseik, de ebben egyek voltak.

S ne áltassátok magatokat, s emlékezzetek arra is, hogy ez az eszme korántsem fogta át a nép egészét. Voltak, akik aljas, ideális vagy kisszerű okokból nem akartak változtatni a külső hatalmak által kimért sorsukon, s azt gondolták, így vagy így is megtalálják számításukat. Ők először löttek, majd elbújtak, majd megtoroltak. Bosszúasztok meg nekik, de ne felejtsetek. Öröködjetek, vigyázzatok.

Mert azt ugyan nem tudhatjátok, mi hajtotta az egyes embereket '56-ban, de azt tudnotok kell, hogy akit lelőttek, az le lett lőve, akit felakasztottak, az fel lett akasztva, akit megvertek, az megverettetett, akit börtönbe zártak, az a cella rácsát belülről látta, akit kihajítottak az állásából, az az utcán találta magát, akit áthelyeztek, az át lett helyezve, aki kevesebb fizetést kapott, annak nehezebben telt a sora, akit leszorítottak a pályáról, annak a külső körön kellett futnia, s akit megfigyeltek, az meg lett figyelve.

Emlékezzetek, ti könyvtárosok, ti, akiknek szakmája az emlékezés. Ne feledkezzetek meg arról sem, ami tennen soraitokban történt. Ez a márványtábla, amely előtt most fejet hajtunk, biztasson bennünket arra, hogy egyenként és név szerint vegyük számba mindazokat, akik üldöztetést szenvedtek az igazságért, ami nem más, mint az ember szabadsága. Egy szakma története nem csak az intézmények nagyszerű eredményeiből, szomorú kudarcaiból áll. Áll bizony a bennük dolgozó emberek életéből is. Addig kutassátok ki, ti könyvtárosok azok sorsát, akik tevékeny részt vállaltak '56 forradalmából, bármily kicsi is lett légyen ez a rész, ameddig az írott forrásokat még élő tanúk erősíthetik meg.

Ha ezt megteszitek, akkor emlékeztetek igazán, s örvendezhettek illőn és büszkén. Úgy legyen.

Budapest, 2002. november 5.

Papp István

Tisztelt Emlékezők! Kedves Barátaim! Hölgyeim és Uraim!

Holnap lesz negyvenhat éve, hogy Füzéki István mártírhálált halt. Pedig Füzéki István nem készült hősnak, nem volt szándékában a mártíromság. Egyike volt az egyetemi hallgatónak a kiválóak közül, éppen 1956-ban fejezte be tanulmányait. Társaitól talán abban különbözött, hogy a vitákban gyorsan reagált, és erős igazságérzet feszült benne. Ha úgy érezte, hogy az általa vélt vagy tudott igazságot sérelem éri, rögtön kitortek belőle az érvek, akár indulattal is.

Füzéki István minden gondolatából és érvelésmódjából, ítéleteiből az európai kultúra szólt. Igaz, az európai kultúra akkor még más volt, nagyobb megrázkódtatásai azóta következtek be. Akkor még nem voltak a diákmozgalmak, nem volt ellenkultúra, az európai terrorizmus sem volt még, s a tudományt sem kompromittálták – hogy Alan Sokal kifejezését idézzem – posztmodern imposztorok. A kultúrának Homérosztól Thomas Mannig, Szókratésztól Heideggerig feszülő ívén nevelkedtünk, amelyben egyértelműek voltak az értékek, s ahogy sommásan jellemezni szokták, fausti vonásokat viselt magán. Ide fúrta be magát a kötelező marxizmus-leninizmus, amit szinte idegen elemként kezeltünk. 1956-ban kultúránk európai hagyományai motiválták a szabadságharcot, ezért mondhatta köztársasági elnökünk néhány nappal ezelőtt Strasbourgan, hogy a második világháború után Európa történetének legeurópaibb pillanata az 1956. évi magyar szabadságharc volt.

A történelem nehéz perceiben azonban személyiség és történelmi szerep egymásra talál, megkeresik egymást: nem lehet teljesen véletlen, hogy éppen Füzéki István vált mártírrá. Most elmondom Önöknek életének utolsó óráját, szemtanúként, aki utoljára láttam őt.

November 6-án a szovjetek elfogtak bennünket a Jogi Karon, mi voltunk „a jogi kari ellenforradalmárok” – ahogy a fehér könyv 3. kötete nevezett bennünket. Az előzményeket nem részletezem, bár sok érdekességgel szolgálna. Gyalog kísérték bennünket a Roosevelttéri Belügyminisztérium épületéhez. Amíg a magassírd-szinten valami tanácsstermet előkészítettek a foglyok számára – székeket raktak be, ezen töltöttük fogságunk első napjait – addig az utcán, a falnál vártunk, szemben velünk géppisztolyos oroszokkal. Egy szovjet tiszt, százados sétált előttünk, meg-megállt a foglyoknál, és lefasisztázott minket. István előtt is megállt, és szembefasisztázta. István jól tudott oroszul, és ő volt az egyetlen, aki válaszolt, kissé zilált hangon, gyorsan és indulatosan. Körülbelül azt mondta: te vagy a fasiszta, mit keresel az én hazámban? Ma is hallom: majej rodine. A tiszt szemvillanásából volt látható, hogy mindent megértett, mert a rodina maja az oroszban nem hétköznapi kifejezés. Szent kifejezés. Az orosz kultúra mélységéből fakad. Nem lehet semlegesen kiejteni, méltóság, pátosz, ünnepélyesség tapad hozzá, ezért értette meg a százados talán a forradalom lényegét is, és kitisztult előtte, hogy kik a szembenálló felek, s világozássá válhatott számra, hogy ezt az igen erős, vézna diákot, aki vissza mer szólni

a hatalomnak, az erőnek, a lánctalpak és davajgitárok legénységének el kell pusztítania! És teljesítette felismert kötelességét.

Amikor a nekünk szánt terem elkészült, gyorsan és erőteljesen tuszkoltak fölfelé minket „davaj, davaj, büsztro, büsztro” kiáltásokkal. Füzéki Istvánt kiemelték, a teremben már nem volt közöttünk, többé senki nem látta. A családtól tudom, hogy napokkal később személyi iratait minden kísérő szöveg nélkül bedobták levélszekrényükbe. Talán a megtorlók akarták hírül adni, hogy elpusztult. Úgy mondanám: az elsőszülött fiú sorsa beteljesedett.

Füzéki István mártírhalálát hivatalosan senki nem tartotta számon, neve nincs az áldozatok között. Más esetekről is tudok, ezekből látható, hogy a szabadságharcnak sokkal több áldozata van, mint amennyit számontartunk.

Engedjenek meg egy kitérőt. Úgy harminc-harmincöt évvel később társadalomkutatók hírül adták, hogy nekünk – önöknek is – identitászavarunk van. A kifejezés őtőlük származik. Hát közhírré teszem ország-világ számára, hogy az '56-osoknak nem volt, nem lesz és nem is lehet identitászavarunk! Nékünk barátaink, testvéreink haltak a hazáért, ezért ez a kijelentésük még csak nem is értelmezhető számunkra. Valószínű, hogy a szovjet kapitány is ilyesmit ismert fel. Neki sem volt identitászavara! A földünkben elődeink és mártírjaink porladnak, itt minden röghöz sorsok tapadnak, minden fának története van. Tudjuk, hol lakott Vörösmarty Mihály. Elhiszem, hogy akadnak olyanok is, akiknek identitászavaruk van: nagyon, nagyon sajnálom őket, és kérem a sorsot, adjon nekik sok-sok nyugtalanságot. Számunkra más adatott meg: nekünk van kivel, van mivel azonosulni. A gyanúsítás sértő is, mert feltételezi, hogy az ötvenhatosok gondolkodása a tudatipar futószalagjának tömegterméke lehet.

Ha az '56-osok egyéni sorsát tragédiák jelzik, akkor emléküket szomorúság kíséri. Mintha többek törekvése lenne a feledés, főként azoknak az eseményeknek kitörlése az emlékezetünkben, amelyek megfoghatóak. Kérdezem: kinek lenne feladata az emlékek ápolása, a történetek kiderítése? Az egyetemünkön nincs egy emlékszoba sem, nincs egy személy, akinek feladata lenne a tárgyi emlékek összegyűjtése, a még élő szemtanúk megszólaltatása, mintha mindenki a felejtést szorgalmazná. A könyvtárak mit tesznek? Pedig itt húzták meg magukat sokan az üldözöttek közül már a forradalom előtt is és utána is. Itt jutottak kenyérhez s néha némi alkotás lehetőségéhez.

Füzéki Istvánnak sem maradt nyoma, még egy akta sem található az akkor frissen elfoglalt munkahelyén, sem az egyetemen. Ha testvéröccse nem annyira állhatatos és áldozatkész, még emlékezni sem lehetne rá.

Barátaim, léteznek hivatások. Bíraskodás, mozdonyvezetés, orvoslás, nevelés, gazdálkodás, de bármit említhetnék. Egy foglalkozás akkor válik hivatássá, ha már története van. Ez a történet azonban nem lehet tárgyyszerű tények sorozata, kell lennie mélyebb áramlatainak is, amelyek mutatják a hivatás lényegét és szépségét. Ha pedig áldozatokat tud felmutatni, ha történetének folyamában mártírok neve csillog, akkor van mit átadni az utána, utánunk következőknek. Szakmai tudat és szakmai önbecsülés kérdése ez. És ez a mi hivatásunk.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Horváth Tibor

A Füzéki István Emlékérem alapító irata

1.

Mindazon könyvtárosok tiszteletére, akik részt vettek az 1956-os forradalomban és szabadságharcban, valamint Füzéki István (1934–1956), a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat könyvtárosa emlékére, aki hősi halált halt az egyetemi nemzetőrség harcosaként, megalapítom a Füzéki István Emlékérem díjat.

2.

Az emlékérmeket – a kísérő oklevéllel és a névadót méltató írással együtt – minden évben az a könyvtáros kapja meg, aki a megelőző évben vagy években a legtöbbet tette/kiemelkedő teljesítményt nyújtott a könyvtári szolgáltatások és/vagy tudományok terén. A díjat évente váltakozóan egy közkönyvtárban, illetve szakkönyvtárban dolgozó munkatársnak kell odaítélni.

3.

Az emlékérmeket öttagú kuratórium ítélje oda. A kuratórium elnöke hivatalból a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) elnökségének delegáltja. A kuratórium 4 tagját első évben az MKE elnöksége kéri fel. A következő években az első évi tagok közül 1-1 sorsolás útján a kuratóriumból kiesik. Helyét az előző év díjazottja foglalja el. Ez mindaddig így megy, míg a teljes kuratórium a korábbi években jutalmazottakból áll – kivéve az MKE elnökség által delegált elnököt. A későbbiekben az új kitüntetett mindig felváltja a legrégebbi kuratóriumi tagot.

4.

A díjat minden évben az október 23-i, illetőleg november 4-i megemlékezések keretében kell átadni. A díj meghirdetését évente tavasszal – az eredményhirdetést ősszel – a szaksajtóban közzé kell tenni.

5.

A kuratórium a díjat egyszerű szótöbbséggel ítéli oda. A szavazásban legkevesebb 3 főnek kell részt vennie. A kuratórium döntését írásban rögzíti – a kitüntetettet méltatja –, s vezeti a kitüntetettek listáját. Egyéb ügyekben a kuratórium maga határozza meg működésének rendjét, s az MKE elnökségének tartozik felelősséggel.

6.

Az emlékérem odaítélésére az MKE elnöksége, szervezetei és szekciói tegyenek javaslatot, de rajtuk kívül javaslattelevi joga van valamennyi könyvtár munkatársának vagy olvasójának. Ennek érdekében felkérem a könyvtárakat, hogy a díjazásra való javaslat lehetőségét minél nagyobb nyilvánosság előtt hirdessék.

Budapest, 2002. június 2.

Dr. Füzéki Bálint

Ellenjegyzés

*Fenti célokkal
a Magyar Könyvtárosok Egyesülete egyetért,
s az alapító okirathól reá háruló feladatok elvégzését
vállalja.*

Budapest, 2002. június 2.

Ambrus Zoltán

